

MÄLESTUSI AUVÄÄRSEST KEELEMEHEST

Pent Nurmekund – keeletark ja õpetaja. Koostaja Ott Kurs. Toimetaja Tõnu Tender, abitoimetaja Anti Lääts. (Eesti Võõrkeeleõpetajate Liidu toimetised 1.) Tartu: Eesti Keele Sihtasutus, 2014. 558 lk.

Pent Nurmekund (16. XII 1906 – 28. XII 1996, kuni 1936. aastani Arthur Roosmann) oli Eesti ajaloo teadaolevalt suurim polüglott, kes oli õppinud rohkemal või vähemal määral 70 kuni 100 keelt. Täpset arvu ei teadnud ta isegi oelda, kuigi siinkirjutaja küsis seda talt omal ajal korduvalt. Tartu Ülikoolis on ta õpetanud 33 keelt rohkem kui tuhandele inimesele.

Lühikokkuvõte Nurmekunna elust on järgmine. Võrsunud vaestest oludest, õppinud Tartu Ülikoolis romanistikat, täiendanud end kuni 1940. aastani erinevates Lääne-Euroopa ülikoolides, osalenud 1944. aasta Eesti kaitselahingutes sissetungivate Nõukogude vägede vastu, olnud seejärel sõjavang, asutanud 1955. aastal TRÜ orientalistikakabineti ja kujundanud kolme aastakümne jooksul oma õpetamis- ja teadustegevusega sellele rahvusvahelise tuntuse isegi sügava okupatsiooniaja kiuste, viimastel eluaastatel õpetanud vanu idamaade keeli ka vastavatud Tartu Ülikooli usu-teaduskonnas.

Nurmekunna õpilane professor Ott Kurs kandis mõtet sellest auväärsest mehest raamat kirjutada endas juba alates 1997. aastast. Tuli koguda infot, töötada arhiivides, lapata ajalehti ja ajakirju, kuulata mälestusi, innustada Nurmekunna õpilasi, sõpru ja tuttavaid meenutusi kirja panema. Kõik see võttis aega 17 aastat. Raamat ise, mis valmis Tõnu Tenderi ja Anti Läätsi hoolsa toimetajapilgu all, on välimuselt väga kena, sisult infotihe ning vormistuselt veatu. Suuresti on abiks isikunimed register.

Teos koosneb kolmest mahukast osast.

Ott Kurs ise on kirjutanud faktitiheda eluloopeatüki: Nurmekunna päritolust, kooliteest, ülikooliajast, keeleõpingutest, reisidest, õppejõutegevusest, eluraskustest ülesaamisest, teaduskonverentsidest, orientalistikakabinetist. Eraldi on tähelepanu pööratud sidemetele kodukandi Viljandimaaga, Kesk-Aasia reisidele, välissuhetele, Nurmekunna mulgimurdelisele luuleloomingu- le. Enam kui 130 leheküljel kangastub lugeja ees keelemehe elu täis õpinguid, muresid, loomet ja väsimatut tööd. Autor on ilmestanud teksti haruldaste fotodega.

Väga väärtuslik on Kursi koostatud bibliograafia. Nii põhjalikku Nurmekunna ilmunud kirjatööde nimistut ei ole seni veel tehtud: 225 kirjet, neist neli raamatut, ülejäänud on uurimused, ülevaated, luuletused ja tõlked. Nimekirri on üles ehitatud põhimõttel tänapäevast kuni 1936. aastal kirjutatud magistritööni, millega ta lõpetas ülikooli. Magistritöö oli muide niivõrd kõrgetasemeline, et 1968. aastal atesteeris NSV Liidu Kõrgem Atestatsioonikomisjon selle filoloogiakandidaadi väitekirjaks. Lisandub 10 Nurmekunna toimetatud väljaannet ja pikemat artiklit. Rohkesti on loetletud käsikirju ja käsikirjalisi materjale, aukartust äratav on Nurmekunnast endast kirjutatud artiklite loetelu.

Teises osas „Atlandilt Altaini, Abjani ja Hallisteni” annab koostaja sõna Nurmekunnale endale. Lugusid ja intervjuusid, milles peakangelane oma reisi- muljeid jutustab, kogemusi vahendab ja keelte õppimiseks näpunäiteid jagab, on 16. Rubriik lõpeb valikuga Nurmekunna kirjadest lähedastele ajavahemikust 1933 kuni 1991. Võimalus Nurmekunna mõttemaailma põgusatki pilku heita on harukordne ja väga väärtuslik.

Ligi pool raamatu mahust hõlmavad Nurmekunda tundnud inimeste – õpilaste, kolleegide ja sõprade – meenutused. Mitmeid neist ei ole enam elavate kirjas ja neid vahendab meenutav kirjasõna, nagu Per Wieselgren, Harald Keres, Daniel Palgi, Paul Ariste, Eduard Väari, Haljand Udam, Olaf-Mihkel Klaassen, Andres Ehin, Argo Taal. Loomulikult on seal kauaaegsed kaasteelised ja õpilased, nagu Salme Nigol, Isidor Levin, Ants Tuulmets, Tullio Ilomets, Helmut Piirimäe, Ülle Udam, Jaan Kaplinski, Olaf Langsepp, Artur Laast, Kalle Kase-maa, Hillar Palamets, Jaanus Õunpuu, Hagani Gajöblö ja paljud teised. On lõbusamat sorti seiku, nagu Sergei Stadnikovilt, või mälestusi veljestolaselt Tõnu Tenderilt. Meenutuste osa lõpeb siinkirjutaja kõnega Nurmekunna ärasaatmisel ülikooli aulas 5. jaanuaril 1997.

Hämmastav, kui lai panoraam võib avaneda ühe 90 aastat vanaks elanud inimese elust. Refereerides raamatu kaanetutvustust: igas olukorras oskas ta jääda iseendaks, alati leida lohutust huumori või irooniaga. Inimesena küll tagasihoidlik, ent alati südamlük ja abivalmis. Muide, olles kogu elu ainelises kitsikuses viibinud, sai ta vanas eas oma Saksamaal elanud õelt päranduse, mida ta ise ei kasutanudki, vaid asutas germanistika sihtkapitali ja keeleauhinna.

Raamatu juures on tehtud ära suur töö. Aga nagu ikka, leiab alati mõne asja, mida oleks võinud teisiti teha.

Vormilisest küljest oleksin eriti esimeses osas oodanud Nurmekunna elule ja tegevusele analüütilisemat lähene-mist. Fakte on palju, need on suure-päraselt dokumenteeritud ja korrekt-selt viidatud, kuid vähevõitu on sisulist arutlust põhjuste ja taustade üle.

Kui sisulise poole pealt midagi ette heita, siis ennekõike seda, et koostaja ei intervjuerinud siinkirjutajat. Oleksin võinud täpsustada mitmeid 1970.–1980. aastate sündmusi, vast varasemaidki. Näiteks kuigi kogu magistrikraadi kan-

didaadikraadiks ümberatesteerimise toi-mingute ja suhtluste protseduur aastail 1964–1968 on hästi dokumenteeritud, võib siinkirjutaja lisada, et see toimus suuresti Linnart Mälli initsiatiivil ja kaasabil, kes kasutas Moskvas efektiiv-selt ära sidemeid oma õpetaja akadeemik Nikolai Konradiga.

Samuti on vaid põgusalt kajastatud orientalistikakabineti kolimist 1982. aastal ja liiga ühekülgelt kabineti ümberkujundamist idakeelte õppekabine-tiks aastal 1983. Olin ise koos Mälli ja mitme orientalistikaringi liikme, selle-aegse üliõpilasega, Nurmekunna stažee-rimas viibimise ajal kabinetti Tiigi tänavale kolimas, mäletan, millist survet avaldas toonane õppeprorektor ja mil-lises stressiõhkkonnas see kõik toimus. Kui Nurmekund tagasi jõudis, informee-ris juhtkond teda vaid osaliselt, mis põh-justas arusaamatusi ja tõsise solvumise.

Sarnane lugu on ka 1983. aasta nn re-formiga, millega lülitati idakeelte õppe-kabinet ajaloo ja semiootika laboratoo-riumi koosseisu. Loomulikult olid selle taga lisaks mitme juhtiva seltsimehe umbusule Idamaade uurimise vastu ka NSV Liidu KGB Tartu osakonna suu-nised: kardeti nn budismi esilepurset, nagu seda tookord nimetati. Kõik need möödarääkimised avaldasid endastmõis-tetavalt halvavat mõju Mälli ja Nurme-kunna varasematele headele suhetele, mis paraku enam täiesti ei taastunudki.

Teoses ei ole käsitletud ka Nurme-kunna olulist rolli ja suurt panust TRÜ orientalistikaringi ühe juhendajana ega aastail 1979 ja 1980 TRÜ juhtkonna algatusel toimunud orientalistide taga-kiusamist, mis samuti Nurmekunda kahjustas. Kuna olin lisaks Mällile ja Nurmekunnale ise ka üks neist, keda korduvalt tõsiselt noomiti, siis võinuksin sellestki lähemalt jutustada.

Kindlasti oleks ju Mäll kui Nurme-kunna lähim pikaajaline kolleeg osanud temast väga palju olulist rääkida. Kah-juks jõudis Mäll 2010. aastal meie seast

lahkuda. Ent seda enam võinuks intervjueerida noorema põlve orientaliste ja orientalistikahuvilisi, kes suuremal või väiksemal määral Nurmekunnaga 1970. ja 1980. aastatel kokku puutusid – Märt Läänemetsa, Harri Intsi, Ülo Valku jmt.

On igati mõistetav, et teose koostaja kasutas just ennekõike oma kunagiste õpingukaaslaste ja vanemate kolleegide meenutusi. Ent paraku jätab see meetodiline asjaolu muidu kiiduväärse lõpptulemuse teataval määral ühekülgsesks.

Aga see kõik, mida täiendada saaks, võib ju alles ees seista. Pent Nurmekunna elu ja tegevus on väärt edasist uurimist ja paljud tema tööd uuesti avaldamist. Igal juhul südamlük tänu kõige enam vaeva näinud põhiautorile ja koostajale Ott Kursile, kõikidele meenutajatele ja muidugi hoolikatele toimetajatele.

TARMO KULMAR